

REMISSYTTRANDE

Ert Dnr: KN2024/00705

Vårt Dnr: 2024_12

2024-07-03

kn.remissvar@regeringskansliet.se

IKEM:S REMISSVAR PÅ SOU 2024:19 EN NY BEREDSKAPSSEKTOR - FÖR ÖKAD FÖRSÖRJNINGSBEREDSKAP

IKEM, Innovations- och kemiindustrierna i Sverige, är en bransch- och arbetsgivarorganisation som representerar drygt 1 200 medlemsföretag inom produktion av bland annat läkemedel, plast och kemikalier. Våra medlemmar sysselsätter över 70 000 medarbetare och står för drygt 20 procent av Sveriges export, med bland annat läkemedel och insatsvaror som är nödvändiga i hela värdekedjan för merparten av industriell produktion, avgörande för den gröna omställningen, och för vår livsstil som vi är vana vid. Kemikalier är nödvändiga för att tillverka läkemedel, bränslen och rena dricksvatten. Kemi och kemikalier är därmed centrala för Sveriges förmåga att hantera kriser och i yttersta fall krig.

IKEM tackar för möjligheten att komma med synpunkter på delbetänkandet från Utredningen om näringslivets försörjningsberedskap och vill lämna följande inspel till det fortsatta arbetet.

2.1 EN MYNDIGHET MED ANSVAR FÖR INDUSTRIPOLITIKEN – ÄVEN I FREDSTID

IKEM tillstyrker utredningens förslag. Vi vill dock understryka att det krävs en genomlysning av eventuella kompetensbrister inom myndigheten och att Regeringen tillför de resurser som krävs för att täppa till kunskaps- och kompetensluckor. I samband med pandemin såg vi exempelvis brister i hanteringen av korttidsstödet, vilket inte var anpassat för industrins behov. Det är därför viktigt att inte underskatta resursbehovet för att stärka kompetensen inom industriproduktion hos myndigheten.

2.2 EN NY BEREDSKAPSSEKTOR FÖR INDUSTRI, BYGG OCH HANDEL

IKEM tillstyrker utredningens förslag. En fungerande och säker produktion i fredstider är grunden för att det även fungerar i krisläge. IKEM ser särskilt behovet av att utföra försörjningsanalyser, då det är en förutsättning för att förstå hur värdekedjor är sammanlänkade och hur företag och industrier samverkar i det industriella ekosystemet.

Sådana försörjningsanalyser bör kartlägga hur värdekedjor är sammanlänkade och om det finns särskilda sårbarheter särskilt när det gäller värdekedjor och försörjning av kemikalier.

2.3 TILLVÄXTVERKET UTSES TILL BEREDSKAPSMYNDIGHET

IKEM är enig med utredningen om att det behövs en beredskapsmyndighet med ansvar för de viktiga samhällsfunktionerna industri och handel i de delar som inte omhändertas av övriga beredskapsmyndigheter. Även om Tillväxtverket är en naturlig hemvist för ett sådant uppdrag ser IKEM också vissa utmaningar framför allt gällande myndighetens nuvarande kompetens i de frågor som rör industriell produktion. Som även redogörs för nedan kräver ett utökat ansvar av Tillväxtverkets uppdrag även en genomlysning av hur och på vilket sätt myndighetens kompetens för industritekniska frågor ska tillgodoses. Man bör i en sådan genomlysning kartlägga inom vilka andra myndigheter det i dagsläget finns tillgänglig kompetens (exempelvis MSB, Arbetsmiljöverket, Kemikalieinspektionen) och utreda hur deras faktakunskap kan tillgodogöras Tillväxtverket på bästa sätt, samt hur Tillväxtverket kan tillföras resurser för att fullgöra sitt utökade uppdrag.

2.4 SVERIGES GEOLOGISKA UNDERSÖKNING UTSES TILL BEREDSKAPSMYNDIGHET

IKEM har inga synpunkter på detta kapitel.

2.5 BOVERKET UTSES TILL BEREDSKAPSMYNDIGHET

IKEM tillstyrker utredningens förslag i stort men vill poängtera följande delar; Om Boverket ska utses till beredskapsmyndighet bör man samtidigt förtydliga Boverkets instruktion och uppdrag för att tydliggöra myndighetens ansvar att främja byggnation och reparation av byggnader och anläggningar nödvändiga för den fortlöpande industriproduktionen. I annat fall bör i stället Tillväxtverket ansvara för byggnads- och reparationsberedskapen inom samhällsfunktionerna industri och handel. I ett kris- eller krigsscenario kan det krävas att tillfälliga industribyggnader och anläggningar uppförs, eller att befintliga byggnader och anläggningar ändras på kort varsel för att produktion ska kunna ställas om eller skadade byggnader ska kunna ersättas. I ett sådant läge finns det inte tid för ett normalt bygglovsförfarande. Boverket bör därför också få i uppdrag att se över hur regelverket för byggande under förhöjd beredskap kan anpassas.

2.6 TILLVÄXTVERKET UTSES TILL SEKTORANSVARIG MYNDIGHET

IKEM tillstyrker utredningens förslag.

3 ÖVERVÄGANDEN OM YTTERLIGARE ÅTGÄRDER FÖR EN ÖKAD FÖRSÖRJNINGSBEREDSKAP

IKEM stödjer utredningens övergripande resonemang om de ytterligare åtgärder som behöver utredas vidare, och som redogörs för i kapitel 3, för att säkra svensk försörjningsberedskap. Utöver det har vi ett antal synpunkter och överväganden som utredningen bör titta vidare på.

EN SÄKER OCH TRYGG KEMIKALIEPRODUKTION I NORMALLÄGE GER EN STARK BEREDSKAP I KRIS- ELLER KRIGSTILLSTÅND

IKEM understryker utredningens slutsatser om behovet av att säkra en stabil kemikalieförsörjning. Kemikalier är en förutsättning för i stort sett allt som vi tillverkar och konsumerar i samhället, och är därför grundläggande för samhällets beredskap.

För att säkra kemikalieproduktionen i kris- eller krigstillstånd måste reformer genomföras som tryggar kemikalieproduktionen i fredstid. Även om svensk kemiindustri producerar långt ifrån alla de kemikalier som det svenska samhället behöver i en kris, ger en stabil och konkurrenskraftig svensk kemiindustri trygghet och förmåga till omställning och anpassning av produktionen i händelse av kris eller i värsta fall krig. Under pandemin började t.ex kemiföretag tillverka handsprit, och plastindustrin leverera visir samt förkläden i komplement till ordinarie produkter.

Reformer för att värna kemikalieproduktionen i fredstid är därför ett viktigt förebyggande arbete för att höja beredskapen för kris eller krig. IKEM ser därför att det krävs insatser inom följande områden som bör utredas vidare:

1. Inrätta ett kemikontor med en kemikaliesamordnare under näringsministern
2. Revidera relevanta myndigheters instruktioner, inklusive beredskapsuppdrag
3. Säkerställa handelsförbindelser med andra länder inom och utanför EU genom bilaterala avtal och harmoniserade regelverk
4. Säkerställa kompetens- och personalförsörjningen i kris- och krigstillstånd

Inrätta ett kemikontor med en kemikaliesamordnare

Kemikalier är en förutsättning för att producera 96% av alla varor vi har på marknaden och därför finns det ett stort behov av att samordna den politik som påverkar kemikalieförsörjningen. Att säkra tillgången till kemikalier är strategiskt viktigt för landet i fredstid, kriser såväl som utökad beredskap och krig. IKEM förordar en strategisk samordning enligt samma mall som life science-kontoret under Näringsministern på Regeringskansliet. Genom att inrätta en kemikaliesamordnare, med liknande uppdrag som life science-samordnaren, skapas på lång sikt en stärkt tillgång till kemikalier för beredskap, tillväxt, konkurrenskraft samt den gröna omställningen genom att regelutveckling, forskning, tillsyn och kompetensförsörjning koorineras på ett bättre sätt än idag.

Revidera relevanta myndigheters instruktioner, inklusive beredskapsuppdrag

Kemikalieinspektionen har i sin instruktion i uppdrag att enbart verka för att kontrollera och utvärdera hälso- och miljörisker. Det saknas idag en myndighet som har ett aktivt uppdrag att bidra till en stabil kemikalieproduktion i freds- och i kristider. Det riskerar att regelverk och andra styrmedel på kemikalieområdet inte tar tillräcklig hänsyn till Sveriges beredskapsbehov. Detta ser vi vid utveckling av nationella styrmedel och när Sverige deltar i EU-samarbeten och förhandlingar.

I och med att Kemikalieinspektionen inte har ett uttalat ansvar att bevaka eller stärka samhällets tillgång till kemikalier saknar de också ett beredskapsuppdrag.

Förslag till förändring och revidering av myndighetsuppdrag

Nedan resonerar vi om och hur olika myndigheters instruktion och uppdrag skulle kunna revideras för att uppnå behovet om en tryggad kemikalieförsörjning. IKEM noterar att det finns för- och nackdelar med de olika alternativen som behöver övervägas och utredas vidare.

Alternativ 1: Revidera Kemikalieinspektionens uppdrag

Kemikalieinspektionen är idag en myndighet med ansvar för att skydda hälsa och miljö genom regelutveckling, tillståndsgivning och tillsyn. Kemikalieinspektionen ansvarar även för produktregistret, och har därmed insyn i vilka kemiska produkter som tillverkas i, importeras till och exporteras från Sverige. Genom sin kunskap om kemikalieanvändning, kemikalieflöden och kemikaliergelverk menar IKEM att Kemikalieinspektionen är väl rustad att ha ett bredare och större samhällsuppdrag som utöver hälso- och miljöskydd även inkluderar att värna en konkurrenskraftig produktion och användning av kemikalier i samhället.

Om man väljer att ge Kemikalieinspektionen ett bredare uppdrag att ansvara för kemikalieförsörjningen i samhället behöver man komplettera detta med ett beredskapsansvar enligt Förordning (2022:524) om statliga myndigheters beredskap. Man bör också inkludera Kemikalieinspektionen i den nya beredskapssektorn för industri, bygg och handel som utredningen föreslår. Man bör även överväga om Kemikalieinspektionen ska ingå i den redan befintliga beredskapssektorn hälsa, vård och omsorg, då kemikalier är fundamentalt för tillverkningen och distributionen av läkemedel. Även beredskapssektor livsmedelsförsörjning och dricksvatten kan vara relevant, då dricksvattenkemikalier, växtskyddsmedel och konstgödsel är avgörande för vår livsmedelsproduktion.

Alternativ 2: Revidera Tillväxtverkets uppdrag

Utredningen bör också titta på och överväga andra alternativ att säkra den svenska kemikalieproduktionen och kemikalieanvändningen genom utökade uppdrag till andra myndigheter. Tillväxtverket skulle också kunna få ett samordnande ansvar eller utökat ansvar för kemikalieproduktionen, vilket i så fall skulle adderas till de förändringar av myndighetens uppdrag som utredningen redan föreslår. Dock bör man i sådant fall vara medveten om att den specifika kunskapen och kompetensen om kemikaliergelverken och hur dessa påverkar industrins konkurrenskraft saknas hos Tillväxtverket idag. Det skulle kräva en större reformering av myndighetens organisation med syfte att bygga upp den kunskapen. I ett scenario där man väljer att gå vidare med Tillväxtverket som ansvarig myndighet för kemikalieproduktionen i samhället kan man överväga att omlokalisera ansvaret för tillsyn och produktregistret från Kemikalieinspektionen till Tillväxtverket. Detta för att stödja kunskapsuppbyggnaden av kemikaliefrågorna hos Tillväxtverket och se över syfte och funktion med rapporteringen till Produktregistret, som idag är mycket administrativt betungande. IKEM vill dock påpeka att en sådan mer grundläggande reformering av myndighetsstrukturen för kemikaliefrågorna kräver en noggrann analys för att säkerställa att viktig kompetens inte går förlorad.

Substitutionscentrum

Substitutionscentrum är idag förlagt vid RISE och har i uppdrag att stödja framför allt små och medelstora företag i substitution av oönskade kemikalier till säkrare och mer hållbara sådana. IKEM stödjer utredningens förslag att Substitutionscentrum kan få ett utökat uppdrag att även stödja omställning vid kris, handelsblockader eller i yttersta fall krig. I ett scenario där det

råder brist på, eller helt saknas tillgång till, viktiga kemikalier kan det vara helt avgörande att snabbt kunna hitta alternativa råmaterial och implementera dessa i produkter och tillverkningsprocesser. Att ha en process för detta på plats i händelse av kris eller krig kan vara helt avgörande både för näringsliv och samhälle. Genom att stärka resiliensen i viktiga värdekedjor i samverkan med Kommerskollegium, samt kartlägga strategiska forskningsbehov kan samhällets långsiktiga beredskap stärkas ytterligare.

För att klara ett större beredskapsuppdrag behöver staten skjuta till permanenta och utökade resurser till Substitutionscentrum. Detta skulle kunna göras genom att sammanföra de bidrag för substitution som Kemikalieinspektionen idag betalar ut till olika aktörer, till Substitutionscentrum i stället.

Säkerställ handelsförbindelser med andra länder inom och utanför EU genom bilaterala avtal

För att trygga kemikalietillgången till samhällsviktiga produkter och processer i Sverige krävs pålitliga handelspartners, då svensk kemiindustri tillverkar långt ifrån alla kemikalier som samhället är beroende av. Därmed anser IKEM att det är mycket viktigt att utredningen snarast går vidare med att analysera åtgärder för att stärka handelsförbindelserna inom och utanför EU. Utöver handelsavtal är även EU-harmoniserade kemikalierregelverk och globala konventioner en grundförutsättning för världsomspännande handel med kemikalier. Genom att arbeta för internationellt harmoniserade regler kan man därför ytterligare stärka tillgången till kemikalier i Sverige. För att uppnå detta måste Sverige fortsätta att arbeta med riskbaserad kemikalierreglering på EU-arenan samt delta i initiativ för att stärka och implementera globala konventioner på kemikalieområdet. Vidare bör Sverige se över de nationella särslagstiftningar som fortfarande finns på kemikalieområdet och överväga att upphäva dessa, då de kan bidra till att försvåra etablering av kemiföretag i Sverige, och därmed ha negativ effekt på svensk kemikalieförsörjning och beredskap.

Säkerställ kompetens- och personalförsörjningen i kris- eller krigstillstånd

Det som bedöms som en risk över hela IKEM:s branscher är personal som försvinner till krigsplacering vilket på vissa håll skulle kunna innebära en svårighet för företagen i sin produktion, vilket i förlängningen då skulle påverka tillgång till samhällsviktiga kemikalier och varor. Tillfällig omplacering av personal är svårt på grund av de flesta roller har specifik kompetens och upplärningstiderna för dessa avancerade processoperatörsroller är långa. Drifttekniker, utlastningspersonal och instrumenttekniker bedöms som särskilt utmanande vid en eventuell kris- eller krigssituation. Vakter som skyddar produktionsanläggningar är ett område som specifikt behövs i en situation av höjd beredskap/krig. Oaktat om utredningen väljer att gå vidare med en ny beredskapssektor för personalförsörjning eller genom att ge Arbetsförmedlingen en samordnande roll anser IKEM att det är av yttersta vikt att tillgången till kemikalier utreds även ur ett personalförsörjningsperspektiv.

IKEM – Innovations- och Kemiindustrierna i Sverige
Stockholm 2024-07-03

Kristina Neimert Carne
Sakkunnig Kemikaliefrågor